DRETS HUMANS I REPRESSIÓ POLÍTICA

Drets humans i repressió política al món

David Bondia Garcia

Una manifestant alça un cartell contra el cop d'estat militar a Myanmar. Fotografia: MgHla (aka) Htin Linn Aye, CC BY-SA 4.0 via Wikimedia Commons

Normalment, quan ens preguntem quina és la salut o l'estat dels drets humans al món, acostumem a recórrer a l'estudi de les diferents normatives internes o internacionals que els estats de diverses àrees geogràfiques han adoptat i implementat. Si bé aquesta anàlisi és necessària, és evident que es tracta d'elements purament formals i acadèmics. Així, avui en dia, no és suficient constatar la paràlisi en l'elaboració de normatives orientades a garantir els drets humans i les llibertats fonamentals, sinó que convé posar també la mirada entorn al clar retrocés en moltes de les conquestes assolides al llarg de dècades de lluites polítiques i socials.

Des d'aquesta perspectiva, aquest estudi que us presentem pretén analitzar la incidència de la repressió política al món i la seva repercussió, directa i indirecta, en les garanties dels drets humans durant el quinquenni 2015-2020. Si bé aquest cinc anys han estat plens de vulneracions en matèria de drets fonamentals, no podem ignorar la incidència que han tingut les mesures per fer front a la Covid-19 en els drets humans. No obstant això, convé aclarir que el retrocés constant durant aquests darrers anys no és només imputable a aquestes mesures. Aquesta emergència sanitària mundial ens ha situat davant del mirall dels drets humans i ens ha permès veure que les costures del seu sistema de garantia s'han esquinçat, bàsicament perquè ja que estaven mal cosides. La repressió política o, millor dit, les repressions polítiques, han acabat fent-nos retrocedir en els darrers anys en lluites que

il·lusòriament crèiem guanyades.

Presentem aquí un seguit d'informes que pretenen posar de manifest la preocupant situació dels drets humans al món en un context de repressió política. Aquests informes, en total sis, s'han agrupat seguint unes determinades àrees geogràfiques. D'aquesta manera, s'ha pres com a punt de partida els grups regionals dels estats membres de la major part d'organitzacions internacionals universals, però adaptats a les realitats del segle XXI, assumint que, si bé s'ha volgut donar una cobertura global, això no vol dir que s'hagin incorporat absolutament tots els països del món. Així doncs, s'han estructurat les cinc àrees geogràfiques de la següent manera: Europa, Amèrica Llatina, Àsia, Magrib i Màixriq i Àfrica subsahariana. Finalment, un dels informes analitza de forma comparativa les situacions i tendències als Estats Units, Xina i Rússia.

En aquests informes s'han identificat les principals tendències i formes en què s'expressa la repressió política a cada regió, fent una relació dels principals drets i llibertats i col·lectius afectats, assenyalant també els responsables i donant exemples de situacions concretes i vulneracions de drets, amb especial incidència en les limitacions als drets que s'han produït durant la pandèmia de la COVID-19. Finalment, cadascun dels informes fa propostes per a l'erradicació de la repressió política i per garantir l'efectivitat dels drets humans i les llibertats fonamentals.

Europa

A Europa han guanyat un protagonisme inèdit qüestions que fins fa ben poc despertaven poca preocupació: algunes de les tendències que s'han agreujat encara més arran de la pandèmia es refereixen a qüestions essencials de llibertat política, de reunió, manifestació i expressió. Destaca, per exemple, la preocupant sinèrgia per part d'alguns estats membres de la Unió Europea, que han intentat menystenir la independència del poder judicial i han erosionat l'estat de dret. D'altra banda, la pròpia UE ha continuat externalitzant el control de fronteres i migracions, generant un greu risc per als drets humans: milers de persones segueixen exposades a conflictes, violència, tortura i a un futur incert en condicions de misèria a les portes del vell continent. Aquesta situaicó té lloc enmig d'una tendència molt preocupant: les persones que s'oposen a aquestes polítiques de control migratori i de fronteres pateixen, molt sovint, campanyes difamatòries i de fustigació, amb sancions administratives i penals, en una clara persecució de la solidaritat. En aquest sentit, un nombre creixent de defensors i defensores dels drets humans, activistes i mitjans de comunicació independents estan patint intimidacions i processaments. En els darrers anys, a Europa, també hem pogut assistir a una eclosió de protestes i manifestacions que han ocupat els carrers de forma multitudinària per exigir i reclamar els seus drets. Aquests moviments populars, essencialment pacífics, són una crida inequívoca per tal que els governs europeus reaccionin i assumeixin les seves responsabilitats en el garantiment dels drets civils i polítics.

Amèrica Llatina

A l'Amèrica Llatina, la repressió política ha experimentat un considerable augment durant el darrer quinquenni. En particular, el perill sobre la vida i la dignitat el pateixen directament aquells grups de població exposats a situacions de major vulnerabilitat, situats en profundes i històriques desigualtats en l'accés a oportunitats que limiten o impedeixen l'exercici dels seus drets. El principals grups de població exposats continuen sent aquells que defensen els drets humans i denuncien els abusos de poder per part del governs a tota Amèrica Llatina. És clara la incapacitat de la majoria d'estats per formular polítiques públiques que beneficiïn a la ciutadania per fer front a la violència, la desigualtat, la inestabilitat institucional i la impunitat. En el nostre informe, es destaquen diverses causes centrals en l'afectació dels drets humans i la repressió política: la crisi ambiental i la disputa pel territori; la crisi política i econòmica de la mà de la corrupció regional; les múltiples violències i el feminicidi; la llibertat d'expressió i la persecució de líders socials.

Àsia

A l'Àsia, el drets humans s'estan utilitzant com a eina política: la seva instrumentalització genera una atmosfera nociva que acaba perjudicant la funcionalitat dels pocs organismes regionals de cooperació que existeixen. Per una banda, es busca fonamentar els crims comesos contra diversos col·lectius per les injustícies que pateixen altres grups, en una clara política d'enfrontament social. I, per altra banda, es manté un indecent silenci respecte els crims perpetrats per governs aliats. En aquest sentit, al sud de l'Àsia s'hi concentren tres dels conflictes més prolongats de l'escenari global: la guerra a l'Afganistan, el conflicte del Caixmir i la crisi de refugiats rohingyes. Tradicionalment, els "valors asiàtics" s'utilitzaven com a fet diferencial per relativitzar la universalitat dels drets humans. Però la tendència actual és considerar-los com un assumpte nacional i subordinar-los a d'altres prioritats com el creixement econòmic. En aquest període, els drets més atacats han estat la llibertat d'expressió, de creença, de reunió i d'associació pacífiques. Desafortunadament, no han estat els únics. Els governs, de forma manipuladora, instrumentalitzen els discursos d'odi per fer callar les veus que discrepen. D'aquesta manera, la repressió i les violacions dels drets humans a l'Àsia afecten a un conjunt molt ampli de col·lectius: minories religioses i ètniques, col·lectius indígenes, dones i infants, persones LGTBI, activistes pels drets humans, periodistes i acadèmics.

Magrib i Màixriq

Els règims polítics de les regions del Magrib i el Màixriq il·lustren un conjunt relativament homogeni de governs dictatorial o democràcies de baixa intensitat: la seva existència suposa en sí mateixa una vulneració del dret humà a la participació política. Allà on l'estat de dret és fràgil o inexistent, l'absència de seguretat jurídica ha implicat que, més enllà d'ordenaments jurídics amb disposicions contràries als drets humans, els agents de l'autoritat o simplement els particulars cometin per pròpia iniciativa determinades vulneracions. Al Magrib i al Màixriq, l'estat, lluny d'esdevenir un agent transformador per

tal de fomentar una major tolerància i igualtat, acostuma a recolzar-se en tradicions regressives per atreure el suport popular. Això suposa la conservació de tradicions com la mutilació genital femenina o el matrimoni impúber, entre d'altres. També hi ha factors endògens com la corrupció interna generalitzada i la perpetuació de sistemes econòmics i socials que garanteixen els interessos d'una o diverses elits: una sèrie de famílies, l'exèrcit o una casta religiosa específica condicionen les desigualtats que hi ha en l'àmbit de les garanties dels drets humans i les llibertats fonamentals. Tampoc podem oblidar que ambdues regions arrosseguen més de sis anys de conflictes bèl·lics a les regions del Iemen, Iraq, Síria i Líbia.

Àfrica subsahariana

A l'Àfrica subsahariana, els estats s'han anat dotant d'instruments per assolir de forma progressiva majors nivells de democràcia, participació política, estabilitat i garanties dels drets humans. Entre aquests instruments podem destacar l'Agenda 2063: *The Africa We Want*, i dues aspiracions que s'hi expressen: l'aspiració 3, centrada en construir una Àfrica basada en el bon govern, la democràcia, el respecte als drets humans, la justícia i l'imperi de la llei, que inclou la voluntat d'establir un lideratge fort i democràtic, posant especial èmfasi en la integració regional; i l'aspiració 4, que té com a objectiu assolir una Àfrica pacífica i segura. Si bé el continent ha anat avançant en l'última dècada en matèria de bon govern, l'amenaça que representa el deteriorament d'una situació de seguretat cada cop més precària, així com l'erosió dels drets humans i l'espai de participació cívic i democràtic, pot posar en risc els avenços aconseguits. En general, les llibertats polítiques i socials a l'Àfrica subsahariana han estat condicionades pels escenaris de conflictivitat armada, així com pels processos de transició del continent. Per tal d'identificar les principals tendències i reptes que afecten a la vulneració de drets i llibertats a la regió subsahariana, s'ha realitzat una radiografia de la vulneració de drets a diferents col·lectius en diferents contextos (drets de les dones, drets en el marc electoral, violències en contextos de conflictivitats armada, violència i repressió de les forces policials, repressió a moviments socials i defensors/defensores dels drets humans, repressió en entorns extractius i mediambientals, repressió a la llibertat de premsa/expressió, homofòbia d'estat i justícia transicional).

Estats Units, Rússia i Xina

Finalment, en l'informe comparatiu dels Estats Units, Rússia i Xina, es posa de manifest que els darrers anys s'han caracteritzat pel retorn a les tensions entre les principals potències regionals, en particular entre els Estats Units i la Xina, amb Rússia reclamant l'estatus de superpotència. Xina ha intentat obertament promoure el seu model polític i convertir-se en la primera potència econòmica mundial, mentre que Rússia ha semblat més aviat interessada a desacreditar les democràcies i augmentar la seva esfera d'influència. En aquest context, els Estats Units s'han limitat a voler mantenir la seva condició hegemònica i de líder econòmic mundial.

Les repressions polítiques tenen moltes similituds entre la Xina i Rússia: en tots dos estats

la dissidència no es tolera i es recorre sistemàticament a la repressió. Es tracta de dos sistemes polítics basats en lleis altament repressives, pobres estructures de seguretat i un poder judicial amb plena capacitat per controlar, assetjar, criminalitzar i detenir arbitràriament els dissidents. Tot i que l'espai cívic no es veu afectat pel mateix grau de restriccions als Estats Units, les motivacions polítiques fonamenten certs processos i veiem com persisteix la discriminació estructural i la violència policial contra la població afroamericana. La justícia nord-americana i les forces de l'ordre s'han instrumentalitzat sovint per perseguir els defensors i defensores dels drets dels denunciants i dels migrants, entre d'altres. Malgrat que hi ha moltes diferències en els sistemes polítics i els recursos econòmics dels tres estats en qüestió, es poden observar certes tendències comunes.

Això és simplement un petit tast del que podreu trobar en aquests sis informes sobre els drets humans i la repressió política al món durant els darrers cinc anys. Us encoratgem a llegir-los, ja que parlen de similituds i diferències entre diverses formes de repressió que van molt més enllà de les mesures adoptades per fer front a la COVID-19, sense menystenir l'impacte que ha tingut i té la pandèmia en matèria de drets fonamentals. Són informes crítics, però sense oblidar la necessitat de fer crítiques constructives, amb propostes, per tal de revertir determinades dinàmiques i aconseguir assolir societats, nacionals i internacional, més justes i més habitables, on la repressió política sigui una excepció a erradicar i no la norma.

Informes sobre drets fonamentals i repressió política

Europa a la cruïlla: amenaces inèdites als drets humans agreujades per la pandèmia

Amnistia Internacional

Estat dels drets i les llibertats a l'Amèrica Llatina

Ramón Abraham Mena Farrera

Els drets humans a l'Àsia

Ana Ballesteros Peiró

Els drets humans al Magrib i al Màixriq

Eduard Ariza

Estat dels drets humans a l'Àfrica subsahariana: avenços, vulneracions i reptes pendents en temps de pandèmia

Josep Maria Royo , Celia Murias Morcillo , Iván Navarro Millán

Els drets humans a la Xina, Rússia i els Estats Units

Jimena Reyes , Ilya Nuzov , Hugo Gabbero

David Bondia Garcia

David Bondia Garcia és president de l'Institut de Drets Humans de Catalunya i professor titular de Dret Internacional Públic a la Universitat de Barcelona. És Doctor en Dret i exerceix com a professor convidat a diferents universitats d'Europa, Amèrica, Àsia i Àfrica. Les seves línies d'investigació giren al voltant de la protecció internacional dels drets humans, la jurisdicció penal internacional i els mecanismes nacionals i de proximitat de garantia dels drets humans. En aquest àmbit, destaca la seva participació en la redacció de la Carta Europea de Salvaguarda dels Drets Humans a la Ciutat i altres treballs d'assessorament a defensories municipals. És membre del Patronat de la Fundació Solidaritat UB, vocal del Consell Català de Foment de la Pau i membre del Consell Assessor del Mecanisme Català per a la Prevenció de la Tortura.